

Jan Dobraczyński

Boží přítelkyně

Příběh o Terezii z Ávily

*Ničím se neznepokojuj,
ničím se nermuť,
všechno pomijí,
Bůh se ale nemění.
Trpělivostí dosáhneš všeho.
Máš-li v srdci Boha,
nic ti nechybí,
Jeho láska stačí.*

Modlitba sv. Terezie z Ávily

*Dcerám svaté Terezie,
polským karmelitkám z Osvětimi,
které obětovaly své životy jako dostiučinění
za zlo v těchto místech spáchané*

Bylo slunečné říjnové odpoledne a don František de Cepeda se vracel domů z návštěvy své usedlosti, která ležela poblíž městečka Carenosa. Toto dobře udržované panství získal don František jako součást věna své ženy. Sám na něm nehospodařil – usadil se na statku blíže města a Carenosu pronajal. Na svátek archanděla Michaela připadal termín platby nájmu, a proto se pan de Cepeda pro něj vypravil. Při té příležitosti chtěl zkontrolovat, v jakém stavu se majetek svěřený do cizích rukou nachází.

Jeho mula pomalu stoupala, a zatímco se pan de Cepeda kolébal na jejím hřbetu, vracel se v duchu k rozhovoru s nájemci. Stěžovali si, že bude pro ně těžké zaplatit sjednanou částku. Úroda byla v tomto roce špatná a navíc se ne všechno podařilo sklidit z polí před nástupem studených podzimních větrů. Don František si musel přiznat, že statek vyhlíží žalostným dojmem. Suchá kamenitá zem, v létě sužovaná sluncem a v zimě mrazem, dávala úrodu jen tehdy, pokud byla velmi pečlivě obdělávána. Rukou na práci se však začínalo nedostávat. Kastilské vesnice se vylidňovaly. Sedláci se zbavovali půdy a hromadně putovali na jih, kde výdělek nacházeli snadněji. Malá i větší města na tom byla podobně. Výrobci známých místních látek a koženého zboží zavírali své dílny. Místní obchod upadal. Na místo domácích španělských kupců přicházeli cizinci a přiváželi zahraniční zboží. Všude bylo možné potkat Italy, Francouze, Vlány, Němce, a dokonce i Řeky. Jejich zboží bylo drahé, ale krajem protékal také skutečný zlatý potok. Galeony kotvící v Seville přivážely celé náklady zlata, stříbra a drahých kamenů. A tak zatímco jedni oplývali neuvěřitelným bohatstvím, druzí upadali do bídy. Nejvíce trpěli ti, které živila půda. Zemědělské plodiny nešly na odbyt a v důsledku chybějících pracovních sil jich bylo stále méně.

Zároveň s úpadkem zemědělství však rostla hrdost a vědomí důstojnosti obyvatel království, nad nímž slunce nezapadalo. Lidé zakládající si na své hrdosti se nesnažili zlepšit si svůj úděl prací. Majitelé venkovských panství, *hidalgové*¹, raději třeli bídu s nouzí, než by pracovali. Pan de Cepeda patřil k výjimkám. Koneckonců i on sám byl vnitřně přesvědčen, že trápit se s hospodařením bude muset jen dočasně. Jen co synové vyrostou, uvažoval, vypraví se za moře a vrátí se jako boháči. Tehdy bude třeba připomenout význam rodu Cepedů, který byl starý a v době reconquisty si vydobyl velké zásluhy. Jeden z předků dona Františka, don Vasco Vázquez de Cepeda, získal královu přízeň za zásluhy v bitvě u Salada a během obléhání Gibraltaru. Od těch dob však uplynuly desítky let. Potomci slavného rytíře, don František a jeho o málo starší bratr don Alonso, vedli skromný život v odlehlé Ávile – ve městě proslulém hrdostí svých obyvatel, přísností mravů, odvahou rytířů, citlivostí na čistotu krve, úžasnými hradbami a vroucí zbožností. Raději zemřít než ustoupit! – Tak znělo heslo města. Z Ávily vyšla nejedna válečná výprava a také nejedna vzpoura. Ávila nedovolovala nikomu, dokonce ani králi, aby se vměšoval do jejích záležitostí. Když vládu v království získal vlámsko-burgundský král, město se vzbouřilo. Měšťané s heslem „Ať žije inkvizice!“ povstali k válce s Habsburky. Šlechta si od vzpoury udržovala odstup, nebyla však proti. Čekala na výsledek války. Karel zvítězil nad povstalci a krvavě potrestal jejich vůdce. Se šlechtou uzavřel dohodu. A když se stal římským králem a kandidátem na císaře, potřeboval mnoho dobrých vojáků. *Hidalgové* z Ávily, proslulí svou odvahou a chrabrostí, se hodili do jeho vojsk. Na povolání do služby odpověděli ochotně a začali křížovat Evropu od severu na jih a od východu na západ.

¹ Hidalgo – šp. nižší šlechtic – pozn. překl.

Bratři de Cepeda nevyhledávali královská privilegia. Zúčastnili se války za osvobození Pamplony, ale potom se vrátili do svých domovů. Nespěchali do Valladolidu, aby se tam odvolávali na své zásluhy a domáhali se za ně vyznamenání. Zavřeli se ve svých krásných a bohatých domech. Patřilo jim hodně země, mohli tedy žít v dostatku. Společenské změny, které byly příčinou úpadku mnoha panství, se jich samotných nijak zvlášť nedotkly. Byli to lidé zbožní a vzdělaní, knihy nejen vlastnili, ale také četli. Nevedli nijak zvlášť společenský život. Ačkoliv se těšili všeobecné známosti a úctě, dávali přednost životu v rodinném kruhu. Navzdory rozmáhající se tendenci vyhýbat se práci hospodařili dále na svých panstvích. Příležitostně si rádi vyjeli na lov. Chovali štíhlé koně, na kterých musel umět jezdit každý člen rodiny.

Mezi domy obou bratrů, stojícími vedle sebe na náměstí svatého Dominika, byla branka, která umožňovala vzájemné návštěvy, aniž by bylo nutné vyjít za hradby. Početné potomstvo přebíhalo neustále z domu do domu a hrálo v nich střídavě hlučné hry. Chlapci si samozřejmě hráli na vojáky, děvčata s panenkami. Ale i ona se nejednou připojila ke svým bratrům a běhala, křičíce a šermující dřevěnými meči.

Don František složil své ruce na mošně, ve které vezl vybraný nájem, a pokračoval v jízdě stále pohroužený do svých myšlenek. Rozhovory s nájemci se netýkaly pouze majetkových záležitostí. Jeden z nich, který ostatně, jak sám tvrdil, pocházel ze starého šlechtického rodu, měl syna v císařském vojsku a vyprávěl, co jinoch psal o válkách, které se vedly nad Šeldou. Válka s Francií stále zuřila a nic nenasvědčovalo tomu, že by měla skončit.

Všech těchto válek se účastnilo kastilské rytířstvo. Nebylo tomu tak dávno, co do Ávily přijel jeden kapitán s císařským patentem, který ho pověřoval k rekrutování

vojáků. Mezi prvními se přihlásil patnáctiletý syn bratra dona Františka, Jan. Před několika dny přišla zpráva, že chlapec padl. Don František cítil znepokojení, že jeho vlastní synové, nyní ne o moc mladší, budou co nevidět chtít odejít z domova a pak se bude muset obávat i o jejich životy. A přitom věděl, že se chlapci musí postavit na vlastní nohy. Musí hledat vlastní budoucnost. Majetek Cepedů, jakkoliv značný, nemohl početnému potomstvu stačit. Rod potřeboval získat nová bohatství. Někteří usilovali o válečnou kořist, jiní se vydávali za oceán na výpravu slibující získání zlata.

Tak přijel don Cepeda, doprovázený dvěma pacholky a ponořený do svých myšlenek, až ke kamennému můstku klenoucím se nad bystrou říčkou Adajou, když tu náhle jeho bloudící pohled zaznamenal dvojici dětí, které přicházely cestou směrem k němu. Holčička byla malá, nanejvýš sedmiletá. Chlapec, kráčející za ní, byl zřejmě o trochu starší. Obě děti byly oblečeny do cestovních pelerín s kapucemi, které měly navzdory počasí přehozené přes hlavy. Na rame-nou nesly hole, na jejichž koncích se houपालy malé uzlíčky, obsahující nejspíš nějaké drobnosti. Nebýt toho, že jejich oblečení působilo spíše zámožně, bylo by možné je považovat za obyčejné tuláky. Děti šly poněkud nejistě. Musely být velmi unavené, přesto však, když přecházely můstek, přidaly do kroku.

Přes kapuce nebylo dětem vidět do tváří – tím spíš, že kráčely se sklopenými hlavami. Don František jim věnoval krátký pohled a už už se začal vracet ke svým na okamžik rozuteklým myšlenkám, když tu náhle závan větru shodil z hlavy holčičky kapuci a na malou chvíli – než si ji stačila znovu nasadit – odkryl její tvář. Míhla se kulatá tvářička, velké černé, trochu vykulené oči, vlnité tmavěkaštanové vlasy padající do čela. Don František děti minul, ale během chvíly

si uvědomil, že tu tvář, kterou spatřil, přece zná – ty černé oči a malý, vždy rozesmátý obličej. Nemohl se mýlit. Viděl ji tolikrát! Ale kde se vzala na této cestě, poměrně daleko od města a u dítěte putujícího pěšky?

Spěšně přitáhl uzdu své muly, bodnutím ostruh obrátil líné zvíře zpět a přinutil je ke klusu. Hnal se za vzdalující se dvojicí. Ta zřejmě uslyšela dusot kopyt, protože chlapec se obrátil. Něco zavolal na svou společnici. Pokusili se uhnout na boční cestu. Avšak don František si již byl jist svým podezřením. Dohonil děti a zavolal:

„Zastavte se!“

Děti předstíraly, že ho neslyší, a šly rychle dál. Zastoupil jim cestu:

Stůjte!“ zavolal. „Proč jste se nezastavily, když jsem na vás volal? Sundejte ty kapuce.“

Tentokrát poslechly. Ano, byla to pravda. Před ním stály děti jeho bratra: Terezie a Rodrigo.

„Terezko! Rodrigo! Co děláte tady, na cestě? Sami, daleko od domova?“

Podle skloněných hlav, z pohledů zabodnutých do země a z výrazů dětských tváří bylo snadné poznat, že dvojice byla chycena při něčem zakázaném.

„Co tady děláte?“ opakoval svou otázku. „Mluvte!“ Hlas dona Františka zněl přísně.

Děti na sebe pohlédly. Děvčátko, ač mladší, bylo rozhodnější. Don František si pamatoval, že doma si také směle brala slovo a její otec se proti tomu nikdy nepostavil. Odpověděla:

„Jdeme, strýčku, do země Maurů.“

„K Maurům? K jakým Maurům?“

„K Maurům,“ zopakovala. „Na jih... tam, kde se bojuje...“

„Jste dva malí hlupáckové,“ pokrčil rameny. „Války s Maury dávno skončily. Ti Maurové, kteří nechtěli přijmout křest, byli vyhnáni.“

„Ne všichni se dali pokřtít, strýčku,“ vzdorovala malá. „Lidé také říkají, že je hodně takových, kteří křest sice přijali, ale i tak zůstali muslimy. Jdeme je obracet...“

„Prostě jste utekli z domova!“ zvolal hněvivě. „Vymysleli jste si hru a doma zatím o vás strachy umírají. Obracení nevěřících na víru není záležitost pro děti. Od toho jsou misionáři. Vezmu vás zpátky domů. Od rodičů dostanete. Sám se u vašeho otce přimluví, aby vás potrestal!“

Přikázal jednomu ze služebníků vzít na mulu Rodriga. Před sebe na sedlo posadil Terezku.

„Hloupé hry, hloupé hry...“ mumlal. „Kdo vám popletl hlavy těmi povídkami o Maurech? Říkám vám: není koho obracet. Všichni, kteří zůstali, museli přijmout pravou víru. Ti, kteří nechtěli uvěřit, jsou v Africe...“

„Tak bychom pluli za nimi, do té Afriky.“

„Plácáš hlouposti, Terezko. Myslél jsem si, že jsi rozumnější. Otec tě rozmazlí. Pořád tě jenom chválí, pořád se s tebou mazlí. I kdybyste do Afriky dopluli, kdo by vás chtěl poslouchat? Prodali by vás nějakému arabskému boháči a ten by z vás vychoval muslimy. Tak, tak, moje milá, ne vy je, ale oni vás by obrátili na svou víru.“

Otočila hlavu. V jejich očích spatřil úlek.

„Strýčku, je to pravda, co říkáš?“

„Pravda, Terezko. Oni rádi unášejí křesťanské děti a vychovávají je ve své víře. Z chlapců dělají vojáky, děvčata provdají...“

„Potom bychom šli do pekla i my,“ řekla s hrůzou. „Navždy, vid’?“

„Do pekla se chodí navždy, na věčnost. Tak učí církve.“

Neměl rád takové úvahy a necítil se v nich pevný. Jeho bratr Alonso věděl více, protože trávil hodně času nad knihami. Avšak v této chvíli chtěl především postrašit malou.

„Žádný odsouzený nikdy z pekla nevyjde. Čerti ho budou smažit po celou věčnost.“

Zjevně vyděšená pokyvovala hlavou.

„Navždy, navždy... To je strašné... Nemůžu na to ani pomyslet, že oni všichni musí jít do pekla.“

„O kom to mluvíš?“

„O Maurech... a o těch francouzských kacířích, o kterých jsem slyšela vyprávět...“

Projeli zatáčkou cesty a náhle se před nimi objevilo město. Ávila se rozkládala na ploché, téměř holé rovině beze stromů. Obklopovaly ji vysoké hradby ozdobené četnými věžemi. Vypadala jako jeden veliký zámek. V dálce za městem se v podzimní mlze táhl horský masiv připomínající další hradbu. Strmá úbočí byla místy pokryta sněhem třpytícím se v záři zapadajícího slunce. Z hor vál ledový chlad.

Vjeli do města kamennou bránou, nad kterou byl vytesán erb Ávily. Vojáci hlídkující u brány pozdravili dona Františka. Na náměstíčku s kostelem zasvěceným svatému Dominikovi Siloskému, benediktinovi z Navarry, naproti průčelí kostela stály navzájem k sobě přilehající domy bratrů Cepedů. Don František zamířil se svou mulou k bráně domu dona Alonsa. Jakmile jeden z pacholků udeřil na klepadlo a někdo za služebnictva pootevřel bránu, ozvaly se zevnitř výkřiky:

„Našli se! Děti se našly! Našli se Terezka a Rodrigo! Chvála Nejsvětější Panně! Don František je přivedl! Jsou tady! Jsou tu živi a zdraví!“

K uvítání příjíždějících vyběhl celý zástup služebnictva. V domě byl už několik hodin poplach. Všichni hledali ztracené děti. Lidé běhali po celém domě, prohledávali všechny kouty, dokonce spustili jednoho z kuchtíků na laně do studny. Alonso a jeho žena se chovali ke služebnictvu dobře, a proto se nyní všichni s upřímnou horlivostí účastnili pátrání.

„Jsou tu! Jsou tu! Našli se! Jsou živi a zdraví! Nic se jim nestalo!“

Křik vylákal z domu dona Alonsa a jeho ženu Beatriz. Tváře obou z nich odrážely prožitou úzkost.

Don Alonso byl o trochu starší než bratr a o hodně starší než jeho žena. Ve městě se těšil ještě větší vážnosti než František. Zbožnost a vzdělanost se u něj snoubila s rozvahou, důstojností a určitým sklonem k okázalosti. Jeho dům byl bohatě zařízený a všichni jeho obyvatelé vystupovali s jistou vznešeností.

Za rodiči vyběhli z domu sourozenci, aby přivítali nalezené: nejstarší dcera Marie a čtyři chlapci.

Don Alonso přistoupil nejprve k dětem. Dotkl se dlaní jejich hlav, jako by se chtěl ujistit, že jsou stále na svém místě, potom objal bratra a přitiskl ho na svá prsa.

„Děkuji ti, Františku,“ řekl. „Nikdy ti to nezapomenu. Řekni, kde jsi je našel?“

Zatímco František vyprávěl bratrovi o setkání s dětmi, k uprchlíkům přistoupila matka. Paní Beatriz byla žena mladá a krásná, ale velmi bledé pleti, s kruhy pod očima a vysušenými rty. Často bývala nemocná a starost o děti jí způsobila bolestné bušení srdce. Pocházela z ještě významnějšího rodu, než jakým byl rod Cepedů. Ahumadové získali své příjmení v bohatýrské válce s Maury. Poté, co don Alonso ovdověl, oženil se podruhé s ní, když jí bylo čtrnáct let. Během dvanácti let manželství mu Beatriz dala šest dětí: pět synů a dceru. Z předchozího manželství našla mladá žena v domě dvě děti: patnáctiletého Jana a o něco mladší Marii. Ujala se jich s láskou, jako by byly jejími vlastními dětmi, a upřímně ji zbolela zpráva o Janově smrti. Přestože v domě nechybělo služebnictvo, Beatriz se sama s velkou péčí věnovala výchově dětí a také řídila hospodářství, přičemž se nevyhýbala žádné domácí práci. Teď byla

opět těhotná. Četné porody a těžká práce podkopaly zdraví této od přírody slabé ženy.

Poté, co paní Beatriz objala Terezu a Rodriga a pomodlila se nad nimi krátkou modlitbu díkůvzdání, vzala obě děti s sebou do *patia*². Věděla, že si budou muset vyslechnout otcovo pokárání a nechtěla, aby u toho bylo služebnictvo. Když Alonso doprovodil bratra k bráně, vešel do *patia* za nimi. Se znepokojením si všimla, že v ruce drží bič z červené córdobské kůže. Zнала svého muže a věděla, že je to dobrý a tolerantní člověk, ale s chlapci dovedl jednat i tvrdě. Ženě vysvětloval, že to dělá pro dobro jejich duší. Starost a znepokojení, které se zračily na Alonsově tváři po celý den, teď ustoupily a místo nich se objevil hněv. Paní Beatriz věděla, co to znamená. Terezku otec miloval nade vše. Sám ji učil číst, dlouze si s ní povídal, brával ji s sebou, když chodil konat skutky milosrdenství mezi místní chudé. Donu Alonsovi bylo jasné, že starší bratr přemluvil mladší sestru k této nebezpečné hře a vyvedl ji z domu.

Přistoupil k synovi a ztěžka položil dlaň na chlapcovo rameno. Zeptal se přísně:

„Rodrigo, musíš mi říct celou pravdu. A nelži! Proč jsi vytáhl Terezku z domu? Co to mělo znamenat? Přiznej se. Trest tě nemine, ale bude lehčí, jestliže přiznáš pravdu. Tak mluv!“

Rodrigo stál mlčky se stisknutými rty a se sklopenou hlavou. Matka se dívala na syna se znepokojením. Byl to hezký, urostlý chlapec. Byla hrdá na jeho krásu, zručnost při hrách a v ovládání zbraní. Doufala, že jednou bude důstojně nosit příjmení Ahumadů. Mezi sourozenci se tito dva drželi vždycky spolu. Byla přesvědčena, že Rodrigo bdí nad svou mladší sestrou.

„Alonso,“ řekla tiše, „dovol chlapci, aby vše vysvětlil. Určitě nechtěl udělat nic zlého...“

2 Patio - dvůr - pozn. překl.

„Odvedl sestru z domu a vystavil ji nebezpečí, že ji na cestě potká nějaké neštěstí. Slyšela jsi přece o únosech dětí? Ale poslouchám – ať vysvětlí, co za hloupou hru vymyslel. Proč mlčíš, Rodrigo? Snad jsi pochopil, jak velké neštěstí mohlo potkat tvou sestru, kdyby Matka Boží nepřivedla na pomoc strýce Františka? No tak mluv, co jsi vymyslel za hru?!“

Rodrigo stále mlčel. Namísto něho se ozvala Terezie:

„Šli jsme, otče, k Maurům... Aby nás zabili...“

„Co to povídáš?“ otočil se s údivem k holčičce.

„Ano, otče. Rozhodli jsme se obětovat život Ježíši. Složili jsme přísahu před kapličkou Matky Boží...“

„A on tě přinutil to udělat?“ bičem ukázal na Rodriga. „On to vymyslel?“

„Já jsem to vymyslela.“

„Tak to bylo...“ zamručel neochotně chlapec. „Byl to nápad *nini*³...“

„Považuješ mě snad za blázna?!“ vybuchl Alonso. „Chceš říci, že malá holčička navedla tebe, staršího a k tomu ještě chlapce? Chceš se vyhnout trestu?“

„Když ale to jsem doopravdy chtěla já,“ řekla Terezie. „Trápilo nás, že nevěřící Maurové musí jít do pekla. Rozhodli jsme se jít a povědět jim o pravé víře. I kdyby nás za to měli zabít tak, jako byli zabiti Vincenc, Crista a Sabina, které umučili pohané, když nechtěli zapřít Ježíše... Opravdu, otče, bylo to tak.“

„Když si ona něco usmyslí, tak nedá pokoj, dokud toho nedosáhne,“ poznamenal chmurně chlapec.

„Takže je to tvoje vina?“ Don Alonso postoupil krok směrem k dcerce. Pozvedl bič.

Neustoupila. Hrdě pozvedla hlavu. Jestliže ji otec miloval více než ostatní děti, potom ona mu odpovídala láskou vskutku bláznivou. Téměř každý den nalézal u dveří svého

3 Niña - holčička - poz. překl.

pokoje nějaký malý dáreček, vyrobený děvčátkem, nebo kytičku květů. Když se stalo, že onemocněl, utíkala do kostela svatého Vincence, a klečíc před svým oblíbeným obrazem Matky Boží, modlila se za jeho zdraví.

Řekla: „Bylo nám moc smutno, že jsme museli odejít z domu. Ale nejdůležitější přece je, aby nikdo nemusel jít do pekla navždy a tak hrozně trpět...“

Don Alonso stočil v ruce bič a mrštil jím do záhonu květin, které lemovaly fontánu. Chvilí mlčky stál, jako by bojoval sám se sebou. Nakonec řekl: „Jděte do svých pokojů!“

Matka významně postrčila děti a ony postupně přistoupily k otci a políbily mu ruku. Když odešly, na dvoře zůstali pouze manželé.

Alonso pravil: „Nemohl jsem je za to potrestat...“

„Udělal jsi správně,“ souhlasila. „Rádi poslouchají životopisy svatých, když jim je čtu. Chtějí svaté následovat. To je přece krásné.“

„To je pravda,“ připustil. „Ale svatí netrpí sami... Tím, že někdo chce mít svatou dceru nebo svatého syna, vynáší ortel sám nad sebou.“

2

Terezii bylo čtrnáct let, když jí zemřela matka. Smrt paní Beatriz byla důsledkem těžkého porodu. Po šesti synech přišla na svět druhá dcera a dostala jméno Jana na památku svého nevlastního bratra, který zahynul ve válce.

Terezie se odchodem matky velmi trápila. Během posledních let se obě sblížily. Po příhodě s výpravou k Maurům se Beatriz začala věnovat Terezii s ještě větší horlivostí než dříve a převzala péči o ni z rukou svého manžela. Začala ji učit